

Mnenje in priporočilo varuhinje v zadevi Biologinja o virusu/umik objave

Na varuhov naslov je prispelo 7 odzivov, povezanih z oddajo Intervju, ki je bila na Prvem programu Radia Slovenija predvajana 8. aprila, naslednji dan, 9. aprila, pa po presoji odgovornega urednika tega programa umaknjena iz spletnega arhiva (RTV 4D, portal Prvega).

V oddaji je gostovala mikrobiologinja in bioresonančna terapevtka Karin Rižner, gostiteljica je bila novinarka Cirila Štuber. Prvi del intervjuja se je nanašal na komplementarno medicino, v nadaljevanju je gostja spregovorila o mikrobih, zadnji del intervjuja pa je bil posvečen novemu koronavirusu, z njim povezani statistiki in ukrepih za zaježitev epidemije.

Dva poslušalca sta menila, da je gostja podajala škodljive psevdoznanstvene izjave o zdravju in koronavirusni bolezni, pet pa jih je problematiziralo umik posnetka s spleta in menilo, da bi moral javni medij tudi na področju javnega zdravja dopuščati pluralnost mnenj. Skozi odzive sta se torej odprli dve vprašanji, in sicer glede skladnosti programske vsebine s standardi javnega medija in o tem, ali je dovoljeno že objavljeno vsebino odstraniti iz spletnega arhiva.

Z odzivi sem seznanila odgovornega urednik Prvega Danijela Posleka, ki je pojasnil, da po njegovi presoji vsebina ni bila skladna s poklicnimi standardi RTV Slovenija in da je z umikom zagotovil upoštevanje poklicnih meril in načel vsaj na spletnih platformah. Odločitev je utemeljil z izpisom spornih navedb v pogovoru. Podrobnejša argumentacija je v urednikovem dopisu, ki ga prilagam v integralni obliki.

Urednikovemu pojasnilu dodajam nekaj mnenj in priporočilo.

Uvodoma poudarjam, da na RTV Slovenija ni prepovedanih gostov in tem, vselej pa je potrebna skrbna uredniška in novinarska presoja o fokusu, kontekstu in žanru obravnave, ob dosledni uporabi standardov in meril.

Menim, da uredništvo ni ravnalo premišljeno, ko je komentiranje zdravstvenega vidika epidemije covid-19 omogočilo gostji, ki ni zdravnica, ki nima medicinskega znanja, ki na področju ohranjanja zdravja ne deluje na podlagi znanstvenih spoznanj in strokovno preverjenih metod, pri tem pa tudi sama pove, da o virusih ve zelo malo. Menim tudi, da intervju ni primeren žanr za podajanje polemičnih in skeptičnih stališč o javnem zdravju. Prav tako menim, da je uredništvo v opredelitvi zornega kota konkretne obravnave spregledalo širši družbeni kontekst in konkretno časovno umestitev.

Epidemija je kompleksna tematika z javnozdravstvenimi, družbenimi, gospodarskimi, psihološkimi, moralnimi in drugimi posledicami. O novi bolezni je že znotraj uradne medicine in zdravstvenega vidika mogoče strokovno razpravljati z različnih zornih kotov, od epidemiološkega do imunološkega. Menim, da je v takšno razpravo dovoljeno vključiti tudi skeptična mnenja in laične razlage podatkov, če jih je mogoče sproti razjasniti, dopolniti in soočiti z argumenti uradne medicine. Občinstvo ne sme imeti dvomov, kaj je bilo povedano: domneva ali preverjena trditev? V programski vsebini mora biti jasno postavljena ločnica med mnenji in dejstvi, predvsem pa mora biti razvidno, kaj so občutki in ugibanja zaskrbljenih posameznikov, kaj pa spoznanja, ugotovitve in nasveti medicinske stroke ter podatki, pridobljeni z znanstvenimi metodami. Za polemično soočenje stališč, če so ta različna in delijo strokovno javnost, so primerne oddaje z več sogovorniki, v katerih je mogoča celovita

predstavitev različnih podatkov in zornih kotov. Pri tem pa se je treba izogibati t. i. lažnemu uravnoveževanju argumentov stroke in laične javnosti. Intervju že po naravi žanra ni primeren za razčiščevanje kontroverznih stališč, saj voditelj z običajno kritično distanco ne more prevzeti vloge nasprotne strani, ki s strokovno avtoriteto in argumenti izpodbija ali presprašuje sporne trditve. V času poostrenih ukrepov za zaježitev epidemije in spreminjajočih se navodil za ohranjanje zdravja ima javni medij posebno odgovornost, da s parcialnimi informacijami ne bega občinstva. V iskanju razlag in dodajanju novih pogledov mu ni treba tekmovali z družbenimi omrežji, pomembna je verodostojnost izrečenega, ob zavedanju posledic za zdravje ljudi.

Menim, da oddaja ni bila pripravljena v skladu z navedenimi načeli, ki so natančno opisana v Poklicnih merilih in načelih novinarske etike RTV Slovenija (točka 10.2, odnos do zdravja) in večkrat aktualizirana v varuhinjinih mnenjih in priporočilih (npr. glede poročanja o novih tehnologijah (<https://www.rtv slo.si/varuh/mnenja-in-priporocila/kako-porocati-o-novih-tehnologijah/514304>), o cepljenju (<https://www.rtv slo.si/varuh/mnenja-in-priporocila/kolumna-o-cepljenju/507282>), o lažšanju zdravstvenih tegob z bioenergijo (poročilo za marec 2019). Pri tem izrecno izpostavljam načelo iz točke 10.2: »Pred objavo je treba vsa dejstva, ki vplivajo na zdravje ljudi, skrbno preveriti v posvetovanju z medicinsko stroko.«

Na izzive, ki čakajo programske ustvarjalce javnega medij ob širjenju novega koronavirusa, sem uredništva posebej opozorila 12. marca, na dan, ko je bila v Sloveniji formalno razglašena epidemija. Povzetek je bil kot kolumna objavljen tudi na MMC in varuhovi spletni strani (<https://www.rtv slo.si/varuh/novinar-v-casu-virusa/516936>).

Menim, da je uredništvo Prvega programa Radia Slovenija v daljšem časovnem obdobju zagotavljalo sprotne preverjene informacije o stanju epidemije, strokovne nasvete in navodila za preprečitev širjenja okužb ter najširši razpon strokovnih pogledov, mnenj in dilem o koronavirusni bolezni 2019. Te informacije o javnem zdravju so bile kot bistvene vključene v dnevnoinformativne oddaje, voden program, povzetke tiskovnih konferenc, posebna javljanja in pogovorne oddaje (kot to Poklicna merila in načela novinarske etike RTV Slovenija predvidevajo v točki 2, vsestranskost in uravnoveženost sporočanja). **Menim, da je izrekanja strokovno spornih trditve v eni od oddaj odklon od siceršnjega uredniške politike in programskega delovanja v javnem interesu. Menim pa tudi, da vsebine ni mogoče označiti za pozivanje k opustitvi samozaščitnega ravnanja ljudi, ki bi neposredno ogrožalo njihovo zdravje, zaradi česar bi bilo posnetek treba odstraniti iz arhiva, kar je skrajni ukrep ob kršitvah programskih standardov.**

Odgovorni uredniki imajo pristojnosti za sprejemanje tudi najtežjih programskih odločitev (o tem sem mdr. pisala v zadevi »neobjavljen komentar«: <https://www.rtv slo.si/varuh/mnenja-in-priporocila/ali-odgovorni-urednik-lahko-zavrne-objavo-novinarskega-prispevka/511796>).

Menim pa, da je pred odstranitvijo vsebine, ki je v nasprotju z uredniško politiko, smiselno poiskati druge programske možnosti, denimo vdelavo grafičnega opozorila, da povedanega ni mogoče razumeti kot nasvet, ali nadgradnjo in dopolnitev programske vsebine s strokovnimi protiargumenti.

Menim, da je ob odločanju o umiku posnetka treba tehtati med dvema posledicama: med nevarnostjo, da bi bila vsebina razumljena narobe in bi delovala škodljivo, in moralno škodo, ki jo medij lahko v javnosti utрпи zaradi očitkov o prikrivanju, bunkerjih in cenzuri. Upoštevati pa je treba tudi ozračje negotovosti v programski ekipi, ki

jo lahko sproži radikalna urednikova poteza. Smiselno je tudi predvideti, da umaknjeni posnetki delujejo kot prepovedane vsebine, ki imajo na družbenih omrežjih velik doseg in tudi po formalnem umiku živijo svoje spletno življenje, bodisi v posnetku bodisi v prepisu.

Dodajam, da se v času pandemije tudi drugod v svetu iščejo načine za preprečitev širjenja spornih in znanstveno neutemeljenih medijskih vsebin, lažnih novic in teorij zarot. Ukrepi so različni, od odstranjevanja posnetkov na družbenih omrežjih do izrekanja glob posameznih medijem (npr. v Združenem kraljestvu za namigovanje o povezanosti covida-19 in G5).

Uredništvu Prvega programa Radia Slovenija in drugim uredništvom RTV Slovenija, ki pripravljajo informativne vsebine, bom vnovič priporočila pozorno branje Poklicnih meril in etičnih načel novinarske etike ter smernic za poročanje o javnem zdravju. Uredništvu Prvega bom priporočila tudi poglobljeno razpravo o točki 17. teh meril (obvezno posvetovanje z uredniki) ter takšno načrtovanje programskih vsebin, ki bo zagotavljajo vnaprejšnjo razpravo o vsebinskih dilemah in preprečevalo ponovitve takšnih odločitev.

Ilinka Todorovski,

varuhinja pravic gledalcev in poslušalcev RTV Slovenija

Ljubljana, 28. april 2020